

ASPECTE ALE IMPACTULUI PROCESULUI DE LA BOLOGNA ASUPRA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA (CAZUL USM)

Maria BULGARU, Oleg BULGARU

Catedra Asistență Socială și Sociologie

In the article the authors are analyzing some aspects of the Bologna Process' impact on the higher education. The article is based on the results of the „MSU Students' Opinion Barometer 2008”, performed by the department of Social Work and Sociology, on March 1 – 14th, on a sample of 1410 students. Here are presented the students' opinion about the changes substance of the education process, as well as the general attitude of the students on the reforms initiated within the Bologna Process. The research is providing evidence that the positive changes were produced at the level of the university curricula (revising courses outmoded by the time, applying the interactive models etc.).

Transformările profunde ce au loc în societatea contemporană impun instituției universitare noi exigențe de pregătire a tinerei generații. Acestea și-au găsit o reflectare explicită în obiectivele Procesului de la Bologna, prin care se urmărește constituirea unui Spațiu European comun în Învățământul Superior (SEIS).

Republica Moldova a aderat la Procesul de la Bologna la Conferința miniștrilor educației din Europa, care a avut loc la Berghen (Norvegia) la 19-20 mai 2005. Ralierea învățământului universitar din Republica Moldova la această strategie prin aplicarea Sistemului European de Credite Transferabile (ECTS) a început, însă, cu mult mai înainte de 2005, aflându-ne în prezent în fața unor transformări radicale ale curriculei universitare. Este un beneficiu pentru învățământul superior, dar și o mare responsabilitate dictată de necesitatea efectuării unei reforme esențiale la nivel de conținut și structură: trecerea la sistemul de 3 cicluri universitare (studii de licență, studii de master, studii de doctorat și de postdoctorat); recunoașterea reciprocă a diplomelor de studii; sporirea șanselor de inserție profesională a tinerilor pe piața internă și cea europeană a forței de muncă etc.

Reușita reformei preconizate depinde nemijlocit de gradul de conștientizare și implicare a studentului și profesorului în realizarea ei. Pentru a cunoaște în ce mod derulează reforma curriculei în cadrul Universității de Stat din Moldova și care este opinia studenților cu privire la această reformă, profesorii Catedrei Asistență Socială și Sociologie, împreună cu studenții de la aceste specialități, au realizat în perioada 1-14 martie „Barometrul de opinie USM – 2008” pe un eșantion de 1410 studenți ai USM, construit proporțional pentru facultăți, ani de studii și sex, având marja de eroare 2,6 %.

În continuare vom prezenta câteva din rezultatele acestui barometru, încercând să facem o comparație cu rezultatele obținute prin cercetarea sociologică „Studentul și profesorul – doi actori ai procesului de instruire”, realizată de aceeași catedră în februarie 2006 pe un eșantion de 1088 studenți ai USM.

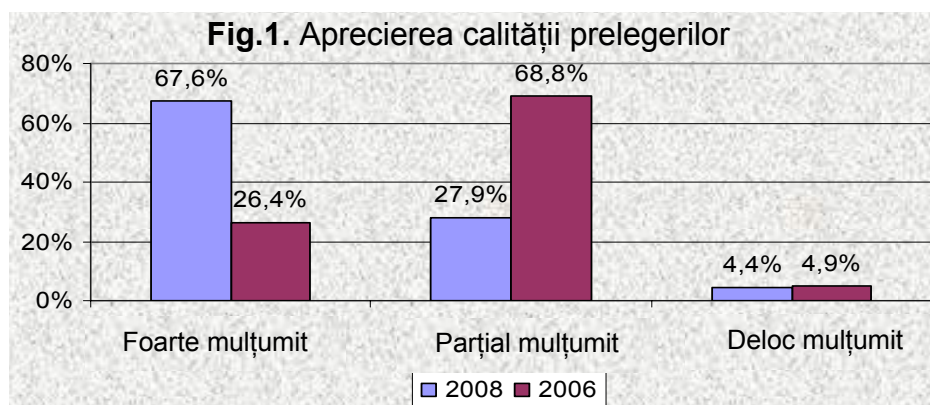
Impactul Procesului de la Bologna asupra învățământului universitar poate fi analizat din mai multe perspective – atât direct, cât și indirect. Ne-a interesat mai mult ce s-a schimbat la nivel de conținut al instruirii și cum percep, cum simt aceste schimbări înșiși studenții, care este atitudinea lor față de reforma inițiată.

Menționăm din start că cercetarea realizată a permis să fie înregistrate la această componentă mai multe schimbări pozitive. Prin noile cerințe înaintate față de curricula universitară s-a produs o adevărată revizuire a disciplinelor cursurilor depășite de timp, a modalităților de predare, s-a obținut orientarea procesului de instruire spre formarea competențelor funcționale, în conformitate cu cerințele pieței muncii. Probabil, aceste schimbări au și servit drept temei pentru cele 67,6% din respondenți, care au afirmat că sunt foarte mulțumiți de modalitățile de predare în cadrul prelegerilor, iar împreună cu cei parțial mulțumiți (27,9%) această cifră este de 95,5%. Doar 3,1% din respondenți s-au declarat deloc mulțumiți.

În 2006 acest tablou era cu totul altul: doar 26,4% din respondenți erau foarte mulțumiți, iar 68,5% – mulțumiți parțial (a se vedea Fig. 1).

Aproximativ aceeași apreciere a fost dată și calității orelor de seminar:

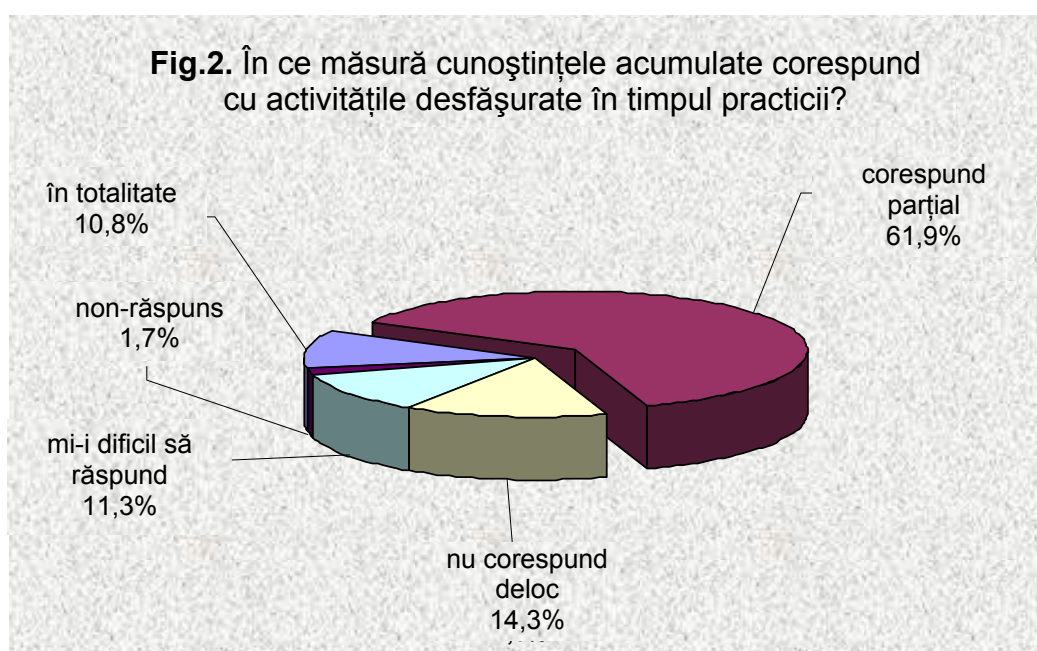
- 53,3% din respondenți sunt foarte mulțumiți, care împreună cu cei parțial nemulțumiți alcătuiesc 92,9%;
- 92% din studenții intervievați consideră că materialul lecției este bine structurat și sistematizat (în 2006 – 35,5%);
- 89,9% consideră că profesorul cunoaște materia și o expune într-o formă accesibilă și clară (în 2006 – 65,4%);
- 86,1% au apreciat pozitiv capacitățile profesorilor de a stimula interesul pentru disciplină;
- a crescut ponderea studenților implicați în activitățile de cercetare ale profesorilor, fapt menționat de 67,9% din respondenți.

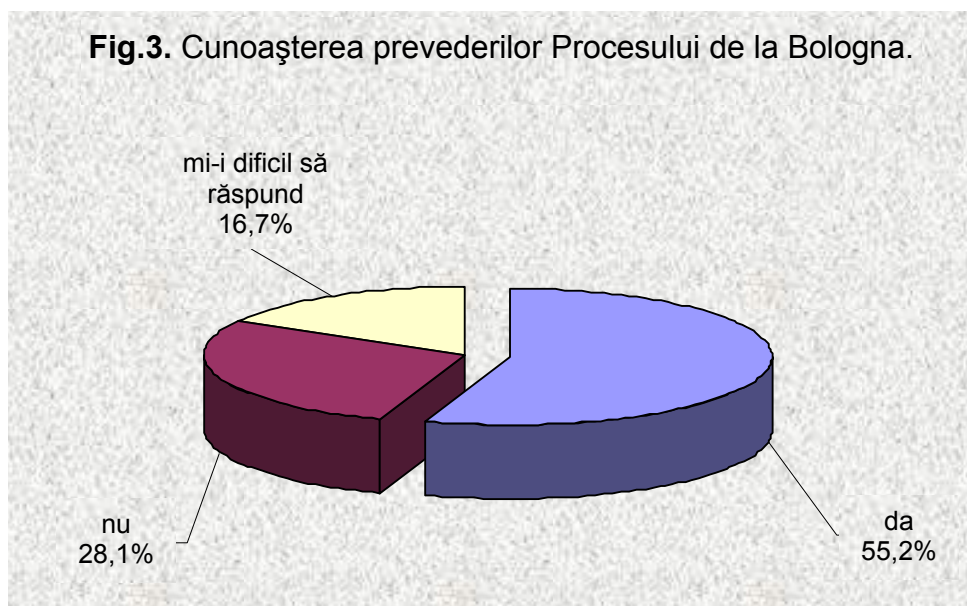
Este îmbucurător faptul că 78,7% din studenții intervievați au conștientizat beneficiile predării lecțiilor în conformitate cu cele trei niveluri: de definire, aplicare și integrare; de menționat că în 2006 tocmai 51,1% au considerat că materia nu se predă în conformitate cu aceste niveluri.

S-ar părea că această evoluție pozitivă în aprecierile studenților a condus și la o creștere semnificativă a reușitei lor, căci acesta este criteriul cu care se măsoară în ultimă instanță eficiența muncii profesorului. La componenta reușitei situația este însă puțin mai tristă, la sesiunea de iarnă 2007-2008 ea fiind de circa 65%.

Cercetarea realizată a permis să fie depistate opiniile studenților și asupra unor cauze ale nereușitei lor, dintre care cel mai mare procentaj a obținut *materialul prea dificil* (49,5%) (în 2006 – 51%), *lipsa timpului pentru pregătire* (46,8%) (în 2006 – 57%), unirea mai multor discipline în module (31,4%) (în 2006 – 31%). Probabil, este necesar să se revină în permanență asupra conținutului planurilor de studii, acestea fiind încadrate cât mai adecvat în albia concepției formării specialistului, să se determine cu cea mai mare precizie finalitățile educaționale ale specialităților date. Mai sunt discipline, conținuturi de cursuri care nu fac față provocărilor timpului. Nu întâmplător circa 14,3% din studenții intervievați consideră că cunoștințele acumulate în sălile de curs nu corespund deloc cu activitățile pe care trebuie să le realizeze în timpul practicilor de specialitate (dintre acestea, 19,5% revin studenților anului III Bologna), iar 61,9% consideră că aceste cunoștințe corespund parțial programului practicii. Doar 10,8% au considerat aceste cunoștințe ca fiind totalmente în corespundere cu cerințele practicii (a se vedea Fig.2).

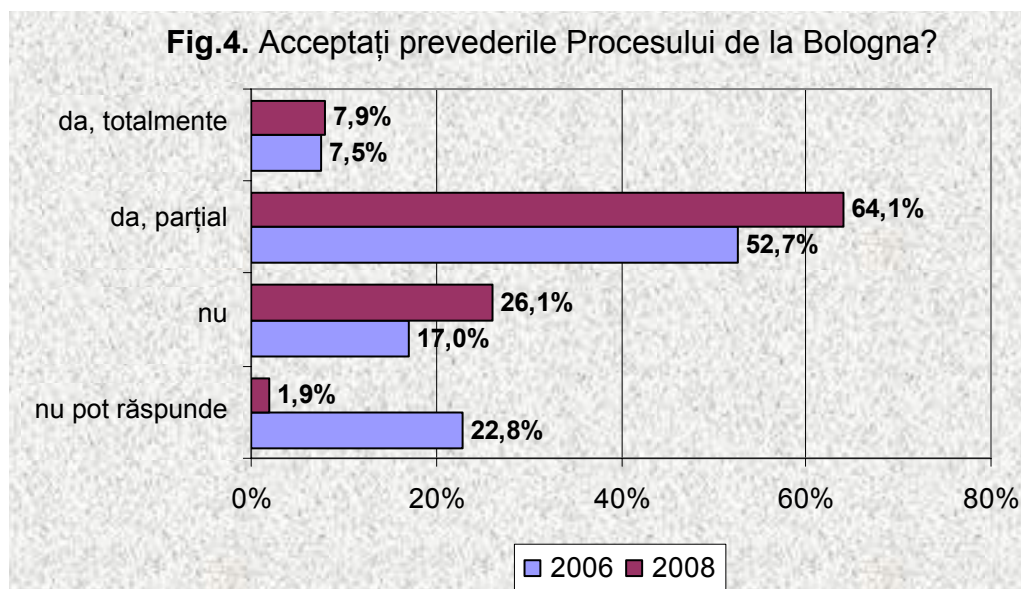

Într-o măsură destul de semnificativă studenții nu sunt mulțumiți de dotarea sălilor de curs cu tehnica necesară: practic 72,6% din studenții intervievați au manifestat nemulțumire (29,6% – deloc mulțumiți, 43,0% – parțial mulțumiți). Doar 25,4% sunt totalmente mulțumiți de această situație. În 2006 au manifestat nemulțumirea 78,5% de respondenți. Observăm deci că puțin ce s-a schimbat la această componentă.

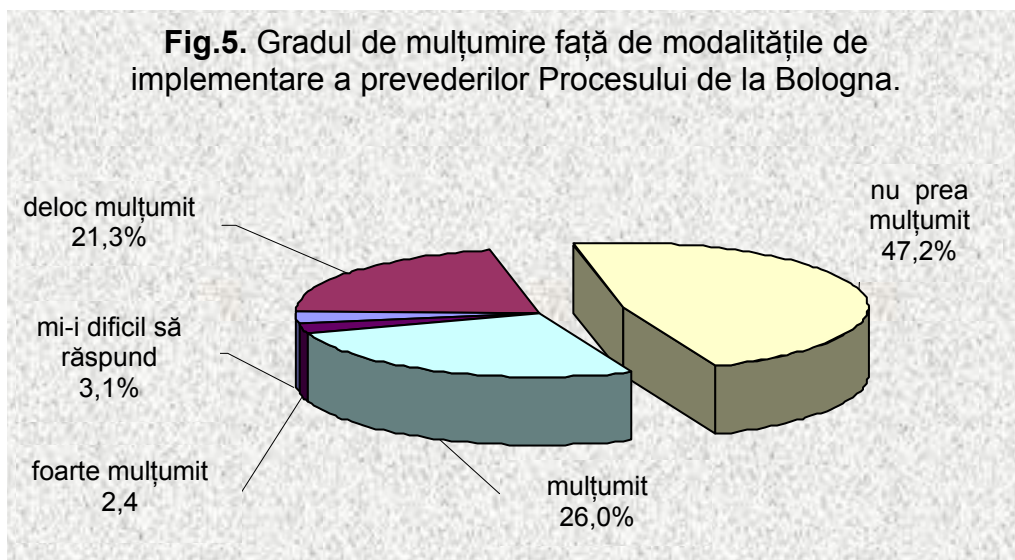

Referindu-ne nemijlocit la nivelul de cunoaștere a prevederilor Procesului de la Bologna după trei ani de implementare, am stabilit că 55,2% din studenții intervievați cunosc aceste prevederi (a se vedea Fig.3), numărul lor înregistrând o ușoară creștere față de 2006, când la această întrebare au răspuns afirmativ 51,5% de respondenți. Rămâne, totuși, a fi încă semnificativ numărul studenților care posedă la această componentă cunoștințe superficiale, întâlnesc dificultăți de a răspunde (16,7%) sau nu cunosc totalmente obiectivele și deschiderile Procesului de la Bologna (28,1%).

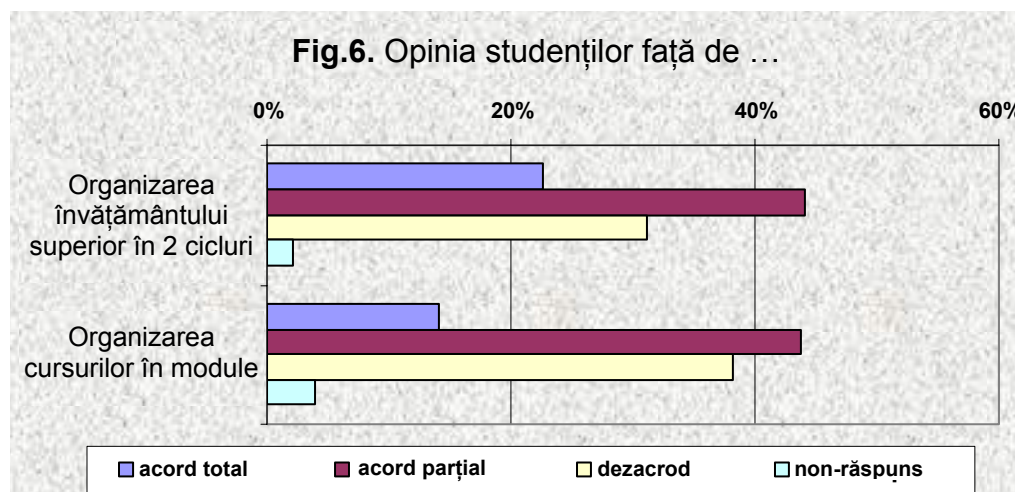
Dacă la capitolul cunoașterea conținutului Procesului de la Bologna în 2008 s-a înregistrat o evoluție progresivă, apoi referitor la gradul de acceptare de către studenți a prevederilor Procesului de la Bologna tabloul este de altă natură (a se vedea Fig.4). Astfel, în 2006 din studenții intervievați 52,7% au răspuns că acceptă parțial această strategie, iar în 2008 un asemenea răspuns a fost dat de 64,1% de studenți. Cota celor care nu acceptau prevederile Procesului de la Bologna era în 2006 de 17%, iar în 2008 s-a majorat până la 26,1%. Dacă în 2006 nu au putut răspunde la întrebarea în cauză 22,8%, apoi în 2008 – doar 1,9% din studenți au spus că întâlnesc dificultăți să răspundă. Astfel, se poate presupune că o bună parte din cei ce au format 22,8% (2006), care nu s-au pronunțat despre acceptarea prevederilor Procesului de la Bologna, au completat cele 26,1% de respondenți din anul curent, care nu le acceptă.

Încercând să aflăm gradul de mulțumire a celor 828 studenți (care cunosc și acceptă prevederile Procesului de la Bologna) de modalitățile de implementare a prevederilor Procesului de la Bologna în cadrul USM am obținut următoarele rezultate generale (a se vedea Fig.5): sunt mulțumiți – 28,4%, nu prea sunt mulțumiți – 47,2%, deloc nu sunt mulțumiți – 21,3%.

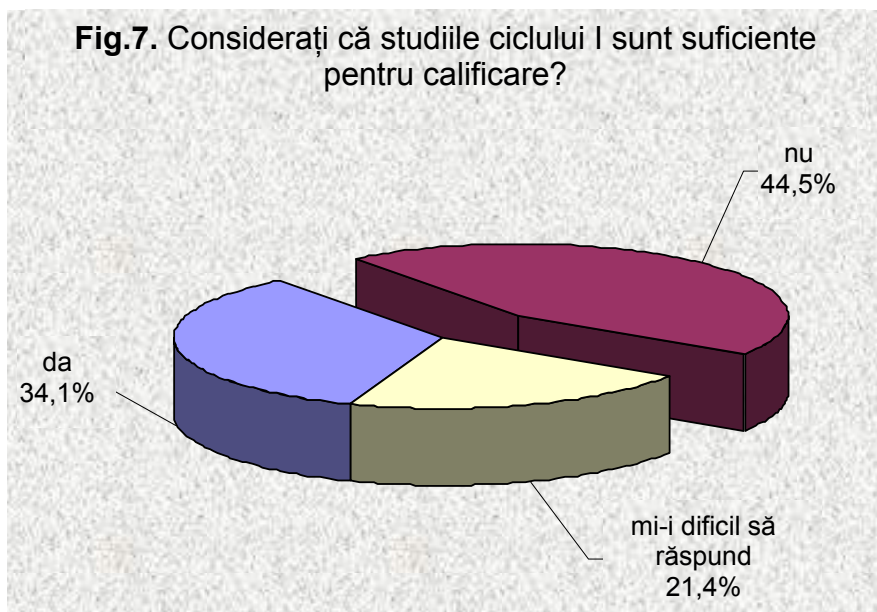

Procentajul înalt pe Universitate de mulțumire parțială (47,2%) și nemulțumire totală (21,3%) față de modalitățile de implementare a prevederilor Procesului de la Bologna poate fi explicat prin mai mulți factori. De către studenții înșiși au fost evidențiați în special următorii factori (a se vedea Fig.6): *organizarea învățământului superior în 2 cicluri* (acordul total la această componentă fiind manifestat de către 22,6% de respondenți, acordul parțial – de 44,1%, dezacordul – de 31,1%) și *organizarea cursurilor în module* (acord total – 14,1%, acord parțial – 43,7%, dezacord – 38,1%).

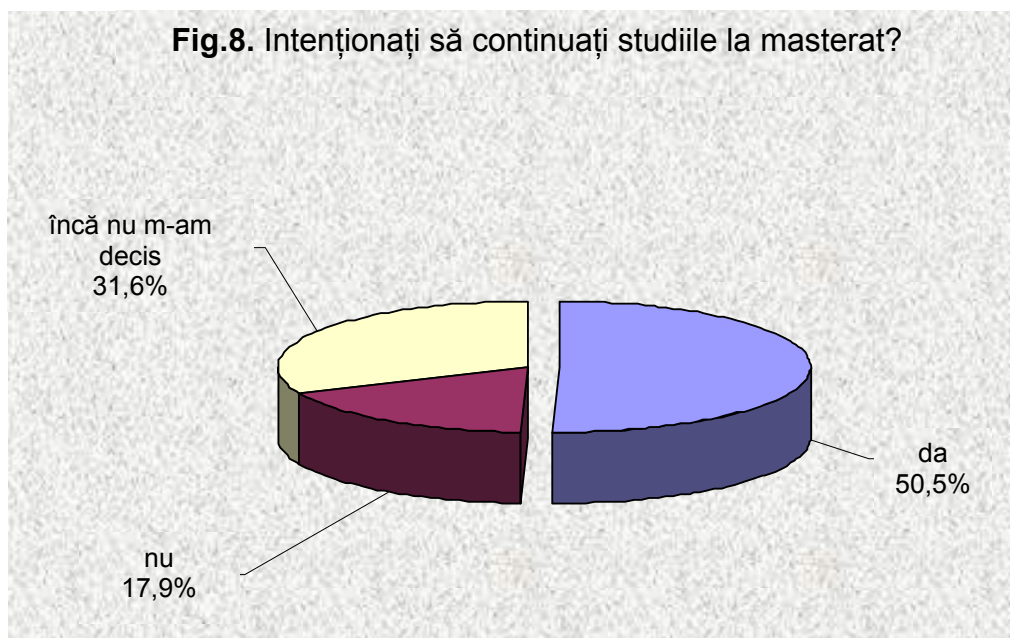

Prin răspunsurile la întrebări deschise au fost sugerate propuneri cu privire la creșterea calității predării (8,1%), a gradului de informare privind conținutul Procesului de la Bologna (4,8%), micșorarea numărului de examene, în general, și a celor în scris, în special (3,2%), oferirea mai multor materiale didactice (3,1%). O parte din studenții intervievați s-au pronunțat pentru scoaterea modulelor (3,6%) și chiar pentru anularea Procesului de la Bologna (3,9%). La întrebarea deschisă, referitoare la opiniile studenților cu privire la domeniile învățământului ce ar trebui perfecționate, cei mai mulți din ei (53,9%) nu au dat nici un răspuns.

Este impunător numărul studenților (44,5%) care consideră că studiile primului ciclu nu sunt suficiente pentru calificare. Doar 34,1% din cei intervievați au dat un răspuns afirmativ la această întrebare, iar 21,4% au menționat că le este dificil să răspundă (a se vedea Fig.7).

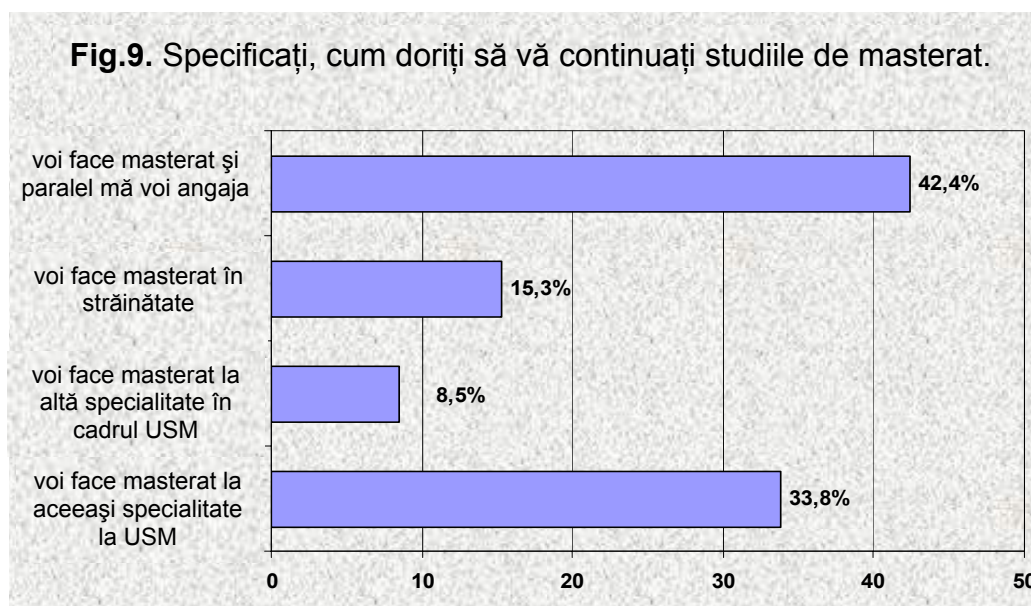

Este evident că tabloul prezentat înaintează întrebarea: ce planuri de viitor au studenții, care este atitudinea lor față de studiile la masterat, intenționează ei să-și continue studiile la acest nivel sau nu? Datele barometrului de opinie ne oferă următoarele rezultate generale pe USM: 50,5% din studenții intervievați intenționează să-și continue studiile la masterat. Nu s-au decis cu privire la continuarea studiilor la masterat în total pe USM 31,6% (a se vedea Fig.8).

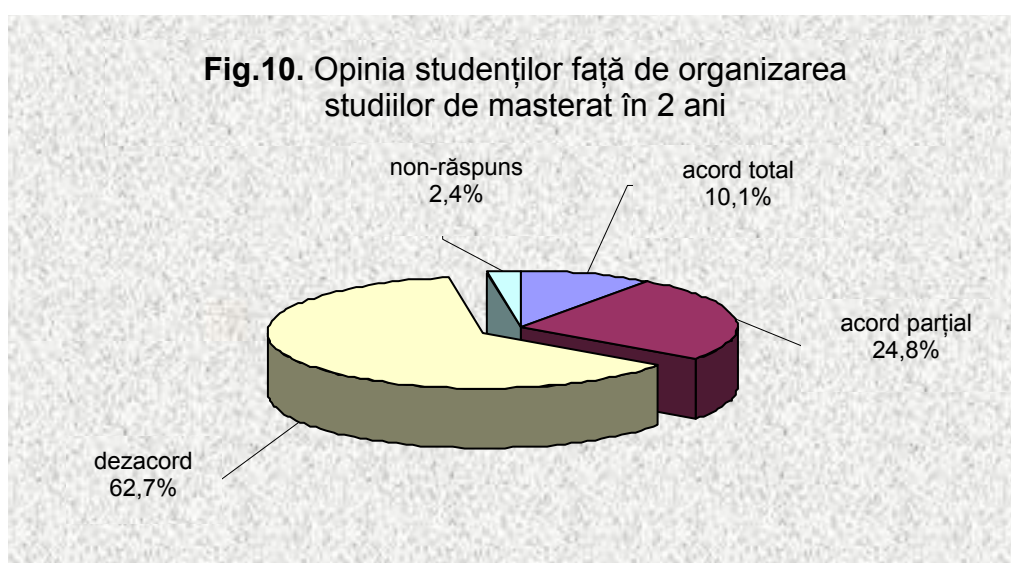

Din cei 712 studenți, care intenționează să-și continue studiile la masterat, 33,8% sunt orientați să facă masteratul la aceeași specialitate în cadrul USM, 8,5% vor face masteratul la alte specialități, de asemenea în cadrul USM, iar 15,3% preconizează să facă masteratul în străinătate. O parte semnificativă din studenți (42,4%) doresc să facă studiile la masterat, fiind angajați paralel în câmpul muncii (a se vedea Fig.9).

Este îngrijorător faptul că doar 10,1% sunt de acord cu organizarea studiilor de masterat cu durată de 2 ani. Dintre studenții intervievați 43,7% au manifestat un acord parțial, iar 31,1% – nu sunt de acord cu o asemenea modalitate de organizare a studiilor la masterat (a se vedea Fig.10). Din răspunsurile libere aflăm că o parte din studenți (din cei 46% care au dat răspuns la întrebarea deschisă), 3% solicită ca masteratul să fie cu durată de un an și obligatoriu.

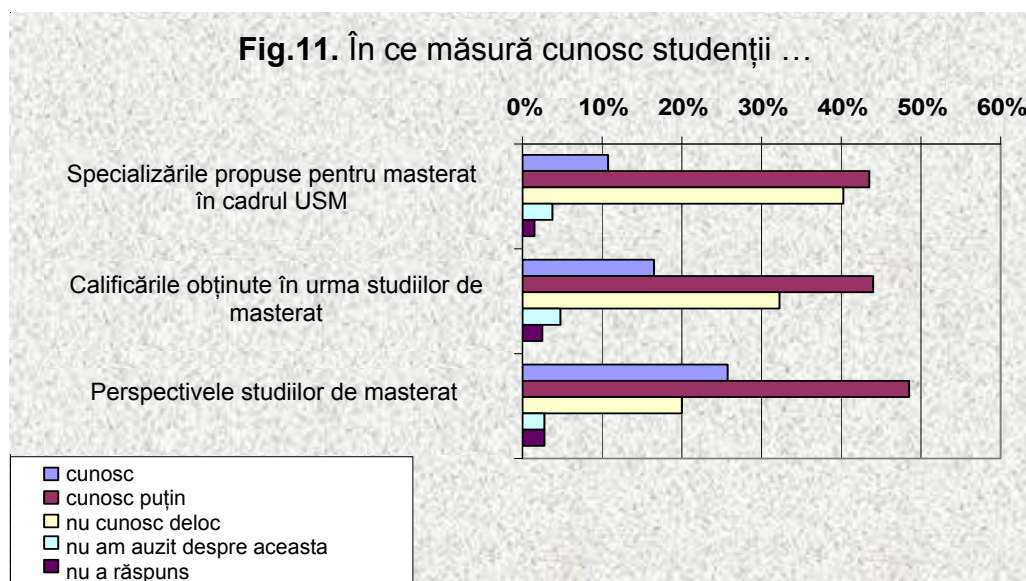

1) Studenții au demonstrat puține cunoștințe cu privire la *specializările propuse pentru masterat în cadrul USM*: doar 10,8% cunosc aceste specializări, 43,5% – le cunosc puțin, iar 40,3% – nu cunosc deloc specializările propuse;

2) *calificativele obținute în urma studiilor de master*: le cunosc – 16,5%, le cunosc puțin – 44%, nu le cunosc deloc – 32,3%;

3) *perspectivele acestor studii*: le cunosc – 25,8%, le cunosc puțin – 48,5%, nu le cunosc – 20,1%. (a se vedea Fig.11).

Informația cu privire la studiile de masterat a fost obținută de către studenți de la profesori – 41,7% (față de aproximativ 75% în 2006), de la colegi de universitate – 38,0% (față de 55,5% în 2006), de la conducerea facultății – 15,5%, din Internet – 11,6%, de la curatorul de grupă – 8,9%, din surse mass-media – 8,7% (față de aproximativ 80% în 2006).

Dorind să aflăm care sunt specializările la masterat cele mai preferate, propuse în cadrul USM, am stabilit că 57,4% din respondenți nu pot răspunde la o astfel de întrebare, iar 7,7% – nu știu. Din cei care, însă, au răspuns afirmativ la întrebare, 11,2% au menționat – dreptul, 3,6% – tehnologiile informaționale, 3,3% – psihologia, 3,3% – economia, 2,8% – relațiile internaționale, 2,6% – limba și literatura română, 1,8% – contabilitatea și auditul, 1,7% – limba engleză (de fapt, acestea sunt denumirile specialităților pe care ei le studiază la primul ciclu). Această situație denotă încă o dată faptul că studenții sunt slab informați cu privire la studiile de masterat.

Concluzii

1. Transformările realizate pe parcursul ultimilor ani în curricula universitară au contribuit la creșterea calității procesului de instruire, a gradului de conștientizare a faptului că obiectivele Procesului de la Bologna reprezintă o dimensiune europeană a învățământului superior care vizează formarea specialiștilor de înaltă calificare.

2. Concomitent, cercetarea realizată denotă faptul că o parte semnificativă din studenți nu cunosc și nici nu percep beneficiile reformei curriculare, finalitățile pregătirii într-un domeniu sau altul. Ba mai mult, ei manifestă suspiciune și chiar atitudine negativă față de unele componente ale reformei inițiate în 2005. Această situație poate fi explicată prin mai mulți factori:

- slaba informare a studenților cu privire la principiile și beneficiile Procesului de la Bologna;
- lipsa unei viziuni clare la nivel de administrație în ceea ce privește implementarea obiectivelor Procesului de la Bologna;
- elementele de formalism în restructurarea învățământului, manifestate prin realizarea unor schimbări de exterior și nu de conținut;
- lipsa unei pregătiri adecvate, prin crearea bazei tehnico-materiale necesare pentru inițierea reformei curriculare în conformitate cu Procesul de la Bologna;
- lipsa unei abordări holistice a reformei învățământului ce ar cuprinde toate nivelurile acestuia;
- slaba participare a studenților în activitățile de luare a deciziilor; în același timp, studenții recunosc că multe carențe sunt rezultatul pasivității, iresponsabilității proprii;
- lipsa unei reacții prompte din partea factorilor de decizie (rectorat, decanat, catedre etc.), precum și a profesorilor la sugestiile studenților;
- monitorizarea fragmentară, ocazională a derulării transformărilor inițiate;
- șansele limitate de mobilitate academică și inserție profesională a tinerilor pe piața internă și cea europeană a forței de muncă;
- cooperarea slabă dintre universitățile din Republica Moldova în ceea ce privește dezvoltarea curriculară, mobilitatea academică etc.

3. Pentru a cunoaște problemele ce țin de reforma inițiată la nivel național, necesită a fi realizată o cercetare care ar cuprinde toate instituțiile de învățământ superior din republică.

Prezentat la 12.05.2008